

Rozdílné vnímání migrace z východní Evropy do Turecka: Případ moldavských a bulharských pracovníc v domácnosti

Brigitte Suter

Abstrakt:

V průběhu posledních deseti let začaly v sektoru domácích prací v Turecku převažovat ženy z Moldávie a Bulharska. Turecká akademická obec přitom věnuje mnoho pozornosti Moldavankám, ale Bulharkami pracujícími v tureckých domácnostech se nezabývá. Tento článek má za cíl objasnit rozdíly ve vnímání těchto skupin migrantů v Turecku.

***

Po rozpadu Sovětského svazu se Turecko stalo významnou přijímající zemí pro migranty z postkomunistických států. Významnou část z nich tvoří cirkulační neregulérní migrantky vykonávající práci v tradičních ženských odvětvích. Mezi faktory přispívající k tomuto typu migrace patří zejména imigrační zákony¹, vysoká poptávka po levné pracovní síle a také snadná komunikace např. s Gagauzy, moldavskou menšinou hovořící turecky (Keough, 204:440.), nebo s bulharskými Turky. Příliv migrantů z Moldávie a Bulharska se vyznačuje mnoha podobnostmi a proto si skutečnost, že turecká společnost i akademická obec obě skupiny vnímá rozdílně, zasluhuje naši pozornost.

V tomto článku představím migrační vzorce moldavských a bulharských pracovních migrantek směřujících do sektoru prací v domácnosti, jak je popsali turečtí vědci. Dále se zaměřím na to, jak historie migrace těchto dvou skupin přispěla k tomu, že jsou akademiky i společností vnímány dosti rozdílně.

---

¹ Občané určitých států na devadesátidenní pobyt vůbec nepotřebují víza, všichni ostatní státní příslušníci zemí východní Evropy však mohou získat vstupní víza na hranicích.

Kategorizace migrace do Turecka

Ve studiích zabývajících se migrací bývalo Turecko tradičně považováno za zemi vysílající. Nezanedbatelný příliv různých skupin migrantů v průběhu posledních dvou desetiletí však vedl ke změně tohoto pohledu.

Jednou z klasifikací, kterou často citují studie zabývajících se migrací, je typologie Ahmeta Içduygu (2003; 2005) a jeho rozdělení migrantů, kteří přicházejí do Turecka, do čtyř kategorií. Do první kategorie spadají cizí státní příslušníci s legálním pobytem. Patří sem cizinci s pracovním vízem, ale také Turci narození v cizině, například v Bulharsku, Řecku či Německu. Toto číslo není příliš vysoké, představuje necelé procento všech cizinců žijících v Turecku (Pérouse, 2004). Dále do této kategorie náležejí také žadatelé o azyl a uprchlíci.

Ostatní tři kategorie jsou na rozdíl od této definovány jako neregulární migrační pohyby. Do první z nich patří cizí státní příslušníci z východní Evropy, například z Moldávie, Ukrajiny, Ruska a Rumunska, kteří obvykle míří do Turecka za pracovními příležitostmi. Jak již bylo zmíněno, jedná se především o cirkulační migraci, v níž převládají ženy. Většinou do země přicházejí legálně na turistické vízum a jsou neregulárně zaměstnávány v domácnostech, v továrnách, ve zdravotnictví a v zábavním nebo sexuálním průmyslu. Druhým typem neregulárních migrantů jsou tranzitní migranti, kteří zamýšlejí pokračovat dál do západní Evropy. Tito migranti pocházejí z nejrůznějších zemí, např. z Íránu, Iráku, Afghánistánu, Pákistánu, Bangladéše, Srí Lanky, Nigérie, Somálska a Demokratické republiky Kongo. Někteří z nich potřebují ochranu, jiní migrují kvůli lepší ekonomické situaci či jiným výhodám. Třetím typem migrantů jsou odmítnutí žadatelé o azyl, kteří se nechtějí nebo nemohou vrátit domů.

Je zajímavé, jak upozorňuje Parla (2007), že zatímco Moldavané spadají do kategorie neregulárně pracujících migrantů z postkomunistických zemí, Bulhaři jsou zmiňováni pouze v kategorii legálně pobývajících etnických Turků či žadatelů o azyl a uprchlíků (Içduygu, 2005; Yorgun & Şenkal, 2005). Kategorizace samozřejmě většinou mají za cíl poskytnout zjednodušený celkový přehled a určitá míra nepřesnosti je proto nevyhnutelná. Zatímco ale zmíněná kategorizace nezahrnuje několik posledních trendů migračních pohybů, pro tento článek je zajímavá následující skutečnost: Běžná typologie opomíjí ten fakt, že lidé ze stejné země původu, migrující do Turecka

v různých dobách, nemusí nutně sdílet stejný právní status nebo mít pro migraci stejné důvody. Navíc se může lišit i to, jak je vnímá přijímající společnost.

„Krise v pečovatelské“ / Práce v domácnosti

Přesný počet migrantů z východní Evropy a z postkomunistických zemí pracujících v Turecku není možné zjistit. Podle oficiálních statistik ministerstva vnitra bylo v roce 2005 zaznamenáno téměř 92 000 vstupů občanů Moldávie. To je mnohem méně než počet vstupů občanů Ruska (téměř 2 miliony), Ázerbajdžánu (410 000), Gruzie a Ukrajiny (370 000) a Kazachstánu (110 000) (Kaska, 2006). Tyto statistiky však zaznamenávají pouze příjezdy, a proto do nich mohou spadat jak opakované vstupy cirkulačních migrantů, tak i turisté. Bulharům je připisován zhruba milion vstupů, což představuje trojnásobný nárůst oproti roku 2000 (380 000) (Parla, ibid:158). Ve snaze zabránit vykořisťování neregulérních pracovníků umožnil nový zákon o pracovních povoleních ze září 2003 legální zaměstnávání cizinců v domácnostech (Erbatur, 2004), což předtím nebylo možné. Počet občanů Moldávie a Bulharska s povolením k pobytu a pracovním povolením však zůstává velmi nízký, což nadále ukazuje na rozsáhlý neformální pracovní trh (Kaska, ibid:32).

Dlouhou dobu byly v městských domácnostech zaměstnávány turecké ženy z venkovských oblastí. I jejich pracovní vztahy byly neformální, což je třeba vidět na pozadí skutečnosti, že velká část tureckého pracovního trhu je neregulérní. Stejně jako jinde ve světě, i v Turecku pocítili „krizi v pečovatelské“, tedy vzestup podílu žen na pracovním trhu (částečně v důsledku restrukturalizace globální ekonomiky), který vedl k externalizaci pečovatelské, jemuž se tradičně věnovala ženská část domácností. Pečovatelství zahrnuje péči o děti, o staré a o nemocné. V posledních letech celá situace vedla k vysoké poptávce po pracovnících z ciziny, což mělo za následek zvýšený počet cizinek zaměstnaných v tureckých domácnostech. Odhaduje se, že největší část z nich představují Moldavanky a Bulharky a že dnes „je téměř normální zaměstnávat v domácnostech pracovnice z Moldávie“ (Kaska, ibid:85).

Moldavská migrace

Neoficiální odhady vycházejí z předpokladů, že šest set tisíc až jeden milion občanů čtyř a půl milionové Moldávie pracuje v zahraničí (Kaska, ibid:37), přičemž valná většina těchto pracovníků je zaměstnaná ve špatně placených profesích s nízkou kvalitací. Muži nejčastěji pracují ve stavebnictví, zemědělství, dopravě a dolech,

zatímco ženy většinou pracují v domácnostech, ve zdravotnictví nebo v zábavním a sexuálním průmyslu (Kaska, ibid:39). Destinací číslo jedna zejména pro moldavské muže je Rusko. Moldavští etničtí Rumuni si jako druhou nejčastější destinaci vybírají hlavně Itálii, poněvadž mají jazykovou výhodu a bývají tam vyšší mzdy. Pro turecky hovořící menšinu se však na druhém místě v atraktivitě destinací umístilo Turecko, a to zejména díky jazyku, v poslední době ale také díky rozsáhlým neformálním sítím na pracovním trhu. Odhaduje se, že až 70 % žen z vesnic z Gagauzské autonomní oblasti má zkušenosti s migrací do Turecka, stejně jako do Itálie, Španělska či Portugalska (Kaska, ibid:40). Moldavanky většinou do Turecka vstoupí na měsíční vízum a bez přerušení pobytu přesáhnou dobu jeho platnosti o šest měsíců. Pokuta za takové překročení doby platnosti víza představuje okolo 400 dolarů a platí se při odjezdu ze země. Při delším překročení se pokuta zdvojnásobuje. Moldavanky vydělávají až 400 dolarů měsíčně, což je asi desetinásobek moldavského platu (Keough, 2004:440). Jejich pobyt ale nebývá bezproblémový: Na jednu stranu máme zprávy o tom, že policie dělá neregulérním migrantům problémy na ulicích, na druhou stranu Moldavanky trpí negativními stereotypy turecké společnosti, která je stigmatizuje jako „natašy“, tedy ruské sexuální pracovnice (Kaska, ibid:66).² Moldavanky pracující v domácnostech nicméně mají největší šanci dosáhnout na ekonomické zisky, které jsou motivem jejich migrace, poznamenává Kaska (ibid:87). Také se jim podařilo vytvořit mezi sebou a se zaměstnavateli neformální sítě pomoci při překonávání strukturních překážek.

Bulharská migrace

Zatímco migrace z Moldávie začala s rozpadem Sovětského svazu, migraci z Bulharska Turecko v dějinách zažilo již několikrát. Poslední největší migrací byl exodus v roce 1989, kdy bulharská vláda začala ve snaze o vytvoření homogenního státu násilně asimilovat menšiny žijící na území Bulharska. Za velké pozornosti médií Turecko zareagovalo otevřením hranic a oficiálním přivítáním turecké menšiny jako svých „etnických příbuzných“. Této příležitosti využilo více než 300 000 bulharských Turků a tato vlna emigrace se obecně označuje jako „návrat etnických příslušníků do vlasti“ (Parla, ibid:160). Tito takzvaní „navrátivší se“ migranti obdrželi dvojí občanství a státní podporu při hledání ubytování a práce. Po pádu komunistického režimu v roce 1990 se jich více než polovina vrátila do Bulharska (Içduygu, 2004:90).

To vše je ale v silném protikladu k migračním vzorcům další vlny migrace tvořené migranty po roce 1990. Ačkoliv se ti z nich, kteří jsou etničtí Turci, sami označují za

² Zobrazení východoevropských sexuálních pracovnic jako osob, které jsou velmi často nakažené HIV/AIDS, jak to činí Yorgun a Şenkal (2005), je jen další příklad tohoto druhu stigmatizace v tureckém kontextu.

osoby „tureckého původu s tureckou kulturou“, setkávají se s oficiálním postojem „lhostejnosti či trpění“ ze strany tureckých úřadů (Parla, 2007:161), což Parla považuje za mírnější verzi toho, čemu De Genova (2002) říká „legální vyvolávání nelegality“. Motivace této nové vlny Bulharů na rozdíl od motivace imigrantů z roku 1989 vůbec nespočívá na politických základech, naopak to je migrace motivovaná čistě ekonomicky. Bulhaři, kteří se přistěhovali po roce 1990, nemají automaticky nárok na občanství. Většinou přijedou na tři měsíce, kdy jako bulharští turisté nepotřebují víza, a začnou pracovat v různých neregulérních zaměstnáních. Nejběžnější strategií, jak nepřijít o legální status pobytu, je opuštění Turecka každé tři měsíce na několik dní a pak návrat na další tři měsíce. Nejvýraznější polaritu mezi těmito dvěma vlnami migrace představuje otázka etnické příslušnosti. Zatímco migranti z roku 1989 vnímají Turecko jako svou vlast, migranti z doby po roce 1990 s nimi nesdílejí pocit návratu domů, ačkoliv je k Turecku váže národnost a ačkoliv se sami považují za Turky. Pro většinu z nich zůstává domovem Bulharsko.

Podobnosti

Jak Bulhaři, tak i Moldavané migrující po roce 1990 opouštějí svoji zemi z ekonomických důvodů. Stejně jako v případě migrace z Moldávie, tak i většinu bulharských migrantů po roce 1990 tvoří ženy. Často migrují jako první nebo samy, legálně vstoupí do země a pak pracují v tradičních ženských odvětvích vyžadujících jen nízkou kvalifikaci. Mnoho z nich cestuje sem a tam mezi svojí zemí původu a Tureckem. Velká část z nich - turecké menšiny - profituje z toho, že jejich jazyky a kultury jsou podobné s Tureckem³, a také z neformálních sítí, které se jim podařilo vytvořit. Na začátku bylo zmíněno, že vyobrazení těchto dvou skupin tureckou akademickou obcí se velmi liší, ačkoliv jsou si ve skutečnosti velmi podobné. Vysvětlení, na něž poukazuje Parla (2007) je následující: Když ignorujeme to, že se mění příčiny a podmínky migrace, dochází ke zkreslenému vnímání migračních pohybů. Vnímání se ale přitom může proměňovat a výzkum Parly (ibid) to, zdá se, potvrzuje. Teprve se ale ukáže, kdy se tato změna vnímání promítne do obecné kategorizace migrace do Turecka.

*Brigitte Suter je doktorandkou na Malmö Institute for Migration, Diversity and Welfare (MIM) ve Švédsku. V roce 2008 strávila několik měsíců v Istanbulu, kde prováděla etnografický terénní výzkum africké migrace do Turecka.
[brigitte.suter\(at\)mah.se](mailto:brigitte.suter(at)mah.se)*

³ Není známo, kolik bulharských a moldavských migrantů v Turecku jsou etničtí Turkové a kolik jich pochází z Gagauzské oblasti. Ve studiích autorů Parla (2007) a Kaska (2006) se nicméně vychází z předpokladu, že jejich počet je značný.

Tento článek je součástí projektu "Czech Made?" realizovaného Multikulturním centrem Praha a podporovaným Evropskou komisí.

Zdroje:

Erbatur, Gaye, 2004: *International Migration: Promoting Management and Integration*. Statement at European Population Forum 2004: Population Challenges and Policy Responses, 12 – 14 January 2004, Geneva. Online: http://www.unece.org/pau/epf/part_react/pa_ts4/erbatur.pdf (accessed 30 April 2008)

İçduygu, Ahmet, 2005: *Transit Migration in Turkey: Trends, Patterns, and Issues*. 2005/04. San Domenico di Fiesole (FI): European University Institute: Robert Schuman Centre for Advanced Studies

İçduygu, Ahmet, 2003: *Irregular Migration in Turkey*. International Organisation for Migration, Geneva

Kaska, Selmin, 2006: *The New International Migration and Migrant Women in Turkey: The Case of The Moldovan Domestic Workers*. MiReKoc Research Projects 2005-2006

Keough, Leyla, 2004: *Globalising 'Postsocialism': Mobile Mothers and Neoliberalism on the Margins of Europe*. *Anthropological Quarterly* 79.3 (2006) 431-461.

Parla, Ayşe, 2007: *Irregular Workers or Ethnic Kin? Post-1990s Labour Migration from Bulgaria to Turkey*. *International Migration* 45(3)

Pérouse, J.-F., 2004: *La complexité de la migration de transit à Istanbul*. Strassbourg: Council of Europe.

Yorgun, Sayim & Şenkal, Abdulkadir, 2005: *Illegal Mobilization of Labour: The Effects of Illegal Migration and Unauthorized Foreign Workers on the Turkish Labour Market*. Kocaeli University, Turkey.